

Posudek bakalářské práce Jakuba Fryje
Rituály pohanských Germánů.
obhajované na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze
PhDr. Petr Janeček

Předkládaná pečlivě napsaná a solidní analýzou primární i sekundární literatury podložená práce je pokusem o souhrnný pohled na problematiku rituálního chování „pohanských“, tj. předkřesťanských Germánů. Výzkumný záměr autora je tak vsutku obsáhlý – pokouší se totiž analyzovat germánské rituály ve velmi dlouhém časovém období, od obřadů starověkých Germánů až po rituály středověkých Skandinávců a obyvatel Islandu.

Základní pramennou základnu autora tvoří písemné prameny, především eddické písně, severské ságy a chronologická a geografická literatura (kroniky Adama Brémského a Dětmara z Merseburku a v první řadě Tacitova *Germánie*, která je v úvodu deklarovaným hlavním, výchozím pramenem, od kterého by se měla odvíjet další analýza), místy zajímavě konfrontované s výpověďmi archeologických nálezů, to vše dovedně analyzované za pomoci rozsáhlé sekundární odborné literatury, a to jak tématické – historiografické a religionistické, tak (jak je na této fakultě očekáváno) přehledové antropologické a sociologické.

Úvodní část definuje základní termín práce, tedy *rituál*, za pomoci citace definice Bobbyho Alexandra z přehledové práce *Antropologie náboženství* Fiony Bowie a Durkheimových *Elementárních forem náboženského života*. Tato část práce by mohla potenciálně představit větší množství alternativních definic rituálu, minimálně ty z děl antropologa Victora Turnera, některých klasiků kulturní antropologie (jako je James G. Frazer nebo Bronislaw K. Malinowski) a religionistiky (včetně folkloristických definic upozorňujících na inherentní souvislost rituálu s mýtem - kterou autor sám místy intuitivně dovedně postuluje, např. s. 14 posuzované práce, které by bylo vhodné zmínit vzhledem k narativní povaze použitých pramenů). Autorův postřeh, že dle durkheimovské definice je možné za rituály považovat i magické praktiky, je sice možné ocenit, ale není zcela jasné, proč autor na tuto skutečnost upozorňuje, když se magií v práci nakonec vůbec nezabývá. Z úvodní části také není zcela jasné, ke které definici rituálu se autor nakonec přiklání – pokud k té Durkheimově, jak se pak vyrovnává se skutečností, že etnografická data jím analyzovaných kultur ukazují, že u nich zřejmě nebyl sakrální a profánní život (jako ostatně u většiny archaických kultur) jasně oddělen – nebylo by proto vhodnější zvolit jinou definici než Durkheimovu? V úvodní části práce také poněkud zarazí použití antikvárního termínu „primitivní národy“ (s. 6 posuzované práce), zvláště když v dalším textu autor pro označení stejného fenoménu používá termíny jako „nativní společnosti“.

Po úvodním terminologickém vymezení následuje vlastní, dovedně strukturované jádro práce, přehledové vypsání, popřípadě konstruování jednotlivých rituálů z pramenů a komentář k nim. Germánské rituály autor standardně rozděluje na výroční (dle fází germánského zemědělského roku – na rituály oslavující příchod jara, obětní slavnosti, rituály provázející hostinu a přípitek) a přechodové, sledující jednotlivé etapy života individua (rituály související s porodem a začleněním novorozence do společnosti, iniciační obřady přijetí jedince mezi dospělé válečníky, zásnuby a svatbu, pohřební rituály – zde jen poznámka: pro tento typ rituálů je v domácím odborném diskurzu běžně používáno souhrnné označení *rodinné rituály*). Každá pramenná zmínka je pečlivě okomentována, naznačeny její možné souvislosti

a výklady (kde se autor rozhodně nebrání jejich pluralitě), každá kapitola je pak zakončena přehledným shrnutím.

Poněkud nekonzistentně s celkem práce působí její závěr, ve kterém je najednou věnována poměrně značná pozornost zájmu neopaganismu o rituály pohanských Germánů, jejich potenciálním přežitkům v raně novověkém a soudobém folkloru a srovnávání germánských rituálů s rituály v dnešní (zřejmě české? – není jasně postulováno) společnosti. Zájem vědeckého diskurzu o germánské rituály (tedy „dějiny výzkumu“) není, oproti tomu lidovému, na stejném místě paradoxně vůbec reflektován – navíc by bylo vhodnější, aby byla tato problematika zmiňována v úvodu (určitě by bylo zajímavé postavit celou práci právě např. na srovnání našich vědeckých znalostí o germánských rituálech s obřady novopohanů, ale tyto stručné zmínky v závěru působí poněkud nekonzistentně).

Kvantitativně i kvalitativně vyhovující je i způsob citování a výběr literatury, která je standardně rozdělena na literaturu primární (prameny – české a ve třech případech i anglické překlady eddických a dalších germánských písní, severských ság a dalších narativů, chronologické a geografické literatury (kroniky Adama Brémského a Dětmara z Merseburku, Tacitova *Germánie*) a literaturu sekundární (zde je nutné pozitivně hodnotit početně nadstandardní výběr nejen z českojazyčné, ale i anglickojazyčné odborné, leckdy i na standardy bakalářské práce obtížněji dostupné literatury. Vzhledem k tématu práce ale poněkud zamrzí přítomnost jednoho jediného, navíc encyklopedického německojazyčného titulu). Jediným problematickým rysem předložené bibliografie, nad kterým je možné se potenciálně pozastavit, je určitá duplicita literatury v oddílech primární a sekundární literatury (vyplývající z nejasného a nekonzistentního systému citování, kdy je jednou identickým způsobem citován vlastní pramen, podruhé zase komentář či doslov k němu (např. Heger, Ladislav (překl.), Kadečková, Helena (ed.), *Edda*, Praha, Argo, 2004)).

Pokud se nad posuzovanou prací zamyslíme obecně, vyvstane nám na mysli otázka, po jakých germánských rituálech vlastně autor přesně pátrá, když pracuje na tak rozsáhlé časové a tématické ose. Zda se snaží, ovlivněn statickým kulturně-antropologickým chápáním kultury, germánské rituály chápat jaksi synchronně, ahistoricky v dlouhém časovém sledu od starověku až do středověku (či až do současnosti?), či zda se snaží v jednotlivých případech vždy nalézt jakýsi ur-rituál, jak by naznačovaly jeho zmínky o „přežitcích“ na několika místech textu. Z celku textu nepřilíží jasně čitelný postoj k historicitě a vývoji germánských rituálů je tak jedinou závaznější metodickou výtkou, či spíše otázkou, k této jinak zajímavé přehledové práci.

Dalšími potenciálně problematickými místy práce jsou opravdu jen marginality – např. autorův nevyjasněný deklarovaný nezáměr o rituály společné oběti v čase krize (jde o kolektivní přechodové rituály, které by bylo jistě zajímavé analyzovat). Citované souvislosti velikonočních či jarních objížděk na koních a fenoménu vánočního „zlatého prasátka“ s pohanskými rituály jsou pouhými odvážnými, byť potenciálně možnými spekulacemi (str. 10 a 68 posuzované práce – mimochodem, velikonoční objížděky ve folkloru přežívají dodnes). Dostatečně zdůrazněn není anekdotický potenciál některých narativů zesměšňujících pohanství, které byly zřejmě výrazně ovlivněny křesťanstvím (příběh o Gunnaru Helmingovi z Trondheimu, příběh o Ólafovi Svatém ze 14. století – zde ale autor jeho spornou věrohodnost poctivě deklaruje). Za sporné lze pokládat tvrzení, že považování porodu dítěte za jeho začlenění do společnosti bylo normou již v židovské a křesťanské kultuře – ještě poměrně nedávno, v tradiční lidové kultuře českých zemí,

byl novorozenec považován za plnoprávného člena společnosti až po jeho pokřtění – s. 68). Stejně tak zasnuby v evropské kultuře (kterou má asi autor na mysli, když používá termín „dnes“), stále existují (a to i u nás), a podle sociologických výzkumů jsou navíc v posledních letech stále častější – s. 69). Jako nadbytečné se zdají být i poznámky o tom, že svatba u Germánů rozhodně nebyla citovou záležitostí (nejde přitom o nic germánsky výjimečného, ale naopak o antropologickou univerzálii, svatba byla ve všech archaických kulturách v první řadě ekonomickou aliancí). Jako méně vhodné se zdá být i používání některých termínů – např. „*numinózní bytostí*“ (vhodnější běžnější „*démonické bytostí*“) a „*divoký hon*“ (v odborné češtině běžnější termín „*divoká honba*“ nebo „*divoký lov*“).

Přes spíše marginální nedostatky (spočívající především v nepříliš jasné definovaném základním termínu výzkumu a podaném výzkumném záměru) je posuzovaná práce velmi zajímavá, dovedně využívá jak primární, tak i sekundární literaturu včetně zahraniční, je relativně dovedně strukturovaná, a navíc se věnuje tématu na této akademické půdě poněkud opomíjenému.

Z těchto důvodů navrhuji posuzovanou práci obhájit známkou výborně (1) s celkovým počtem 43 kreditů.

PhDr. Petr Janeček
Národní muzeum
Historické muzeum
Národopisné oddělení

V Praze dne 14. března 2010